

The social life in Turkey in the early republic era in the perspective of the New York Times

The New York Times'ın gözünden erken cumhuriyet döneminde Türkiye'de sosyal hayat

Mustafa Şahin¹

Abstract

This research aims to examine the reforms in social life in the early republican era in the perspective of the The New York Times (NYT) which is one of the most effective newspapers in the USA and the world. The research was made by way of analyzing documents is limited to 1923-1938; the NYT as a research source, and in the content of women rights, the development in education, the art, the transportation, and the clothing reform. The research has been prepared by scanning of the related period of NYT's collection in the 1851-2015 years. In the newspaper, the articles about the social change of Turkey are generally newsworthy and the number of the writings as a comment about this subject is limited. Whatever the comments are related to Turkey, they were interest in Istanbul and its lifestyle. The themes of the research have been determined as women, education, art, transportation, and clothing. In the newspaper, the rational distribution of news and comments related to the period are as follows: women reform in Turkey is 30%, educational reform is 25%, art reform is 20%, recovery of transportation system is 13% and clothing reform is 12%.

Keywords: The New York Times; Turkey; Early Republican era; Atatürk; social life.

[\(Extended English abstract is at the end of this document\)](#)

Özet

Bu araştırmanın amacı, erken cumhuriyet döneminin sosyal hayatındaki reformlarını Amerika'nın ve dünyanın en etkili gazetelerinden biri olan The New York Times (NYT) perspektifinden ele almaktır. Doküman inceleme yoluyla yapılan araştırma dönem olarak 1923-1938 tarihleriyle; kapsam olarak, kadın hakları, eğitimdeki gelişmeler, sanata yaklaşım, ulaşım ve kıyafet reformu; araştırma kaynağı olarak da NYT gazetesiyle sınırlandırılmıştır. Araştırma NYT'nin 1851-2015 yıllarındaki koleksiyonunun ilgili döneminin taranmasıyla hazırlanmıştır. Gazetede Türkiye'deki sosyal değişime ilişkin yazılar genellikle haber niteliklidir ve bu konuda yorum tarzındaki yazı sayısı sınırlıdır. Yapılan yorumlar her ne kadar Türkiye ile ilgili gibi görünse de ağırlıklı olarak İstanbul ele alınmıştır. Araştırmanın temaları kadın, eğitim, sanat, ulaşım ve kıyafet olarak belirlenmiştir. Gazetede dönemle ilgili haber ve yorumların oransal dağılımı şöyledir: Türkiye'de kadın reformu % 30, eğitim reform % 25, sanat reform % 20, ulaşım sisteminin iyileştirilmesi % 13, kıyafet reform % 12.

Anahtar Kelimeler: The New York Times; Türkiye; Erken Cumhuriyet dönemi; Atatürk; sosyal hayat.

¹ Assoc. Prof. Dr., Dokuz Eylül University; Faculty of Education; mustafa.sahin@deu.edu.tr

1. Giriş

Yaşanılan çağın gerisinde kalan olumsuzlukları gidermek için Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarından itibaren sosyal yapıda Batı eksenli değişikliği hedefleyen pek çok adım atılmıştır. Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'tan sonra Batı'dan esinlenilerek yapılan değişiklikler sistemin her unsurunu etkileyecek nitelikte değildi. Söz konusu değişiklikler daha çok askeri alana yönelik olmakla birlikte az da olsa eğitim ve ulaşım da görülmektedir. Bu değişikliklerden özellikle kadın hakları ve kıyafet özgürlüğü gibi konular İslami gerekçelerle ele alınan konular olamamıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren eğitimden başlanarak, kıyafet ve kadın hakları alanlarında yeni adımlar atılmış, sanatta yeni arayışlara girilmiş, ulaşım önemsenmiş ve gündelik hayatta bu faktörlerin etkisiyle yeni bir döneme girilmiştir. Erken Cumhuriyet döneminde sosyal alanı değiştirmeyi hedefleyen bu adımlar o yıllarda hem yurt içinde hem de yurtdışında olumlu ve olumsuz değerlendirmelere tabi tutulmuştur. Bu dönemdeki sosyal reformlara yönelik en ciddi değerlendirmelerin yapıldığı gazetelerden biri de Amerika Birleşik Devletlerinde yayınlanan ve dünyanın en önde gelen gazetelerinden olan NYT gazetesidir. Sosyal yapıda Batı eksenli olan bu dönüşüm yolunda kadın hakları, eğitim, kıyafet reformu, sanattaki gelişmeler ve ulaşım konusunda yapılan düzenlemeler bu araştırmada NYT perspektifinden ele alınıp incelenmektedir.

1.1. Kadın Hakları Konusunda Atılan Adımlar

Osmanlı Devletinde Tanzimat'tan Birinci Dünya Savaşı sonuna kadar geçen dönemde, kadınların sosyal yaşama katılımı genel nitelikte değil, büyük kent kadınlarının çok sınırlı bir kesimine yöneliktir. Bu dönemde, kadınların büyük bir bölümü tarımda çalışırken, büyük kentlerde çok az sayıda kadın öğrenim olanağı bulabilmiş, işçi kadınlar fabrikalarda düşük ücret karşılığı çalışabilmiştir. Birinci Dünya Savaşıyla birlikte kadınlar zorunlu olarak çalışma yaşamına girmişlerdir. Osmanlı Devletinde cepheye asker gönderilmesiyle üretimden boşalan yerler, kadınlardan yararlanılarak doldurulmaya çalışılmış; kadınlar, postane ve telgrafhanelerde ve hastanelerde çalışmışlardır. Kadınlar için önceleri konferanslar şeklinde başlayan yükseköğrenim süreci, 1915 yılında normal öğrenim olarak devam etmiştir. Kadınlar Kurtuluş Savaşı yıllarında da önemli kazanımlar elde etmişlerdir. Bu yıllarda çok sayıda kadın, cepheye giden erkeklerin yerine işçi ve memur olarak çalışmıştır. Tüm bu süreçte kadınlar sosyal yaşamda, iş yaşamında, savaşa katılmada önemli roller ve görevler üstlenirken, bu kazanımlarını yasal olarak elde etmede başarılı olamamışlardır. İsviçre'den alınan medeni kanun, tek eşliliği getirmesi ve boşanma hakkını her iki tarafa da tanınması bakımından ileri bir aşama olmasına rağmen, kadın erkek eşitliğini tam olarak tanıyan bir yasa değildi. Kadının statüsünü ileri bir aşamaya taşıyan bu düzenleme, kadının statüsünü aile kurumu çerçevesinde tam olarak tanımlayamamıştır. Aile birliğinin reisi kocaydı ve kadının çalışması kocasının izniyle sınırlandırılmıştı. Ayrıca, çocukların velayeti, miras ve mal tasarrufu konularında da kadın-erkek eşitliği söz konusu değildi. Bir diğer yasal kazanım da, 1930'daki kadınların belediye seçimlerine katılma hakkıydı. Kadınların siyasal hakları, 1934'te çıkarılan yasayla onaylanmış böylece milletvekili seçimleri düzeyinde siyasal haklar da tanınmıştır (Oğuz, 2013: 36-37).

1.2. Eğitim Alanındaki Gelişmeler

Uzun yıllar klasik medreseyle şekillenen Osmanlı eğitiminde ilk yenileşme adımları III. Selim zamanında atılmış, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bazı yeni okul türleri açılmış; ancak hem siyasal hem de ekonomik sıkıntıları yoğun yaşayan Osmanlı eğitim sistemi çağın çok gerisinde kalmıştır. Yeni devletin aldığı eğitim mirası hem nitelik hem de nicelik olarak ciddi sorunları olan bir eğitim sistemidir. Türkiye Cumhuriyeti'nde eğitim alanında atılan ilk önemli adım 3 Mart 1924 tarihinde Tevhidi Tedrisat yasasının çıkartılmasıdır. İkinci önemli adım 1 Kasım 1928'de yeni harflerin kullanımıyla ilgili çıkartılan yasayla atılmıştır. Yeni harflerin yetişkinler arasında da en kısa sürede öğrenilmesini sağlamak için 1929 yılı başından başlayarak millet mektepleri açılmıştır. Bunu halk okuma odaları ve halkevleri izlemiştir. 1930'lar Türkiye'sinin yaklaşık %80'i köylerde yaşadığı

için, köye yönelik eğitim ve öğretmen temel şiar olarak kabul edilmiştir. Atılan bu adımların ilk ürünleri 1930'ların ikinci yarısından itibaren görülmeye başlanmıştır. Ülkedeki okuryazar oranı harf değişikliğinde sıfıra yakın bir değerde olmasına rağmen, önemli gayretlerle artmaya başlamıştır (Akyüz, 2004; Sakaoğlu, 2003; Şahin, 1992).

1.3. Sanat Alanındaki Gelişmeler

Cumhuriyet dönemi sanatın yasalarla devlet güvencesi altına alındığı ve görsel sanatların toplumda yer edinip yaygınlaştırılmasının amaçlandığı bir dönemdir. Başlangıçta Türkiye'de sanat ortamını tek başına devlet yönlendirmiş olsa bile, ilerleyen dönemlerde büyük şirketlerin ve çeşitli özel bankaların da sanatı desteklediği görülmüştür. İlk yıllarda büyük ekonomik zorluklara rağmen, devlet burjuva rolünü üstlenmiş, bir anlamda sanatın ve sanatçının sorumluluğunu üstlenmiştir. Cumhuriyet Türkiye'si kendi ideolojisini ve yapılan devrimleri halka anlatmak için sanatı önemli bir araç olarak görmüştür. Çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmayı, aynı zamanda bunu milli bir kültür temeli üzerine oturtmayı hedef edinmiş, kültür ve sanat alanında çalışmaları aşama aşama ilerletmiştir. Batılılaşma amacı çerçevesinde evrensel ölçütlere itibar eden dönemin yönetici kadroları, modern anlamda bir resim heykel müzesi kurmuştur. Devlet Resim Heykel Müzesi'nde her yıl düzenli sergilerin açılması sağlanmış, yapılan yarışmalar yoluyla sanatçılar büyük ölçüde desteklenmiştir. Sanatın bir diğer alanı olan müzik çalışmalarındaki gelişim ise daha farklı olmuştur. 1926'da Darülelhan'da Türk müziği bölümü kaldırılmış ve Türk müziği eğitimi yasaklanmıştır. Söz konusu yasak 1970'lerin ikinci yarısına kadar sürmüştür. Cumhuriyet döneminde egemen sınıf tarafından başlatılan alaturka ve alafranga müzik tartışması, toplumun beğenilerindeki farklılaşmaya dayanan bir estetik-sanatsal problemle ilişkili değildir. Asıl konu müzik tartışması üzerinden devletin "Batı" tercihinin meşrulaştırılması, geleneksel "Doğu" kimliğinin meşruluk alanının dışına itilmesi ve bu yönde toplum kimliğinin dönüştürülmesidir (Ayas, 2014: 183; Çetin & Avcı, 2014: 47-55; Lüleci, 2015; Semiz & Atakan, 2015: 1659-1665).

1.4. Ulaşım Alanında Atılan Adımlar

Osmanlı Devleti'nin son yıllarında ihmal edilen yollar, uzun süren savaşlarda tamamen bozulmuş ve Türkiye Cumhuriyeti adeta bir enkaz devralmıştır. Bu nedenle Cumhuriyet'in ilk yıllarında ulaşımın alt yapısının geliştirilmesi acil bir zorunluluk olarak ele alınmış ve ilk günden itibaren kurulan hükümetlerin faaliyet alanları içerisinde yer almıştır. Cumhuriyet'in ulaşım sorunu öncelikli olarak demiryollarıyla çözülmeye çalışılmış, diğer alanlar geri planda kalmıştır. Ulaşımın diğer araçları olan kara, deniz ve hava yollarına Cumhuriyet'in ilk yıllarında gereken önem verilememiştir. Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne 18.335 km yol intikal etmiştir. Bunun 13.885 km'lik kısmı harap ve tamire muhtaç yol, 4450 km'si ise toprak yoldur. Atatürk döneminde, 15 yılda yeniden yapılan yollar 3430 km ve onarılan yollar ise 8069 km. olarak gerçekleşebilmiştir. 1923'de 34.902 ton olan deniz taşımacılığı, 1929'da 102.000 tona yükselmiştir. Havayolu alanında, Türkiye dünyadaki gelişmelerin dışında kalmıştır. İlk sivil havacılık teşkilatı ancak 1933'de kurulabilmiştir. Bu ilk havayolu teşkilatında sadece 5 uçak ve 26 kişilik bir personel kadrosu bulunmaktadır. Bu dönemde sivil havacılıkta askeri hava alanları kullanılmış, ayrı bir meydan inşasına girilememiştir (Çolak, 2013: 360-361).

1.5. Kıyafet Reformu

İkinci Mahmut döneminden başlayarak Türk tarihinde kıyafetle ilgili gelişmelere başlanmış, ancak geleneksel tutumda olanların karşı çıkmaları nedeniyle uygulamaya geçilememiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nde sosyal yaşamı düzenleyen reformların ilk önemli adımı bu konuda atılmıştır. Devlet memurlarına şapka giyme zorunluluğu getiren bakanlar kurulu kararnamesinin çıktığı 2 Eylül 1925 tarihinde din adamı dışındaki kişilerin cübbe ve sarık giymeleri yasaklanmış; buna aykırı davranışlara bir yıla kadar hapisle cezası getirilmiştir. Erkeklerin başlıklarını düzenleyen şapka kanununun çıkmasından sonra, toplumun bir kesiminde kadın kıyafeti konusunda da bir yasa çıkması için beklenti oluşmuş ve kimi basın organları bu konuda hükümeti teşvik edici yayınlar

yapmışlardır. Ancak hükümet bu yönde bir karar alamamıştır. Ne var ki birçok yerel yönetim, 1925-1934 tarihlerinde kadınların çarşaf ve peçeği bırakıp çağdaş kıyafetler giymesi için yasak ve cezalar getirmiştir. Bazı kıyafetlerin giyilemeyeceğine dair kanun ise 3 Aralık 1934 günü mecliste görüşüldükten sonra oybirliğiyle kabul edilerek yasalaşmıştır (Özdemir, 2015: 5-62).

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Yapılan alanyazın incelemesinde Türk-Amerikan siyasi, ekonomik ve askeri ilişkilerinin Armaoğlu (1991), Ataöv (1969), Aydın & Erhan (2004), Bağcı (1990), Behramoğlu (1973), Bulut (2010), Finnie (1967), Gordon (1932), Gönlübol (1971), Grew (1952), Harris (1985), Howard (1976), Köprülü (1987), Kurat (1959), Küçüker (2014), Mcghee (1990), Orkunt (1978), Sander (1979), Şafak (2003), Thomas & Frye (1952), Turgay (1982), Ulugay (1974), Ülman (1961), Uslu (2000), Yeşilbursa (1999 & 2001), Yılmaz (2015) vb. tarafından ele alındığı görülmüştür.

Sosyal yaşam açısından Türk-Amerikan ilişkilerini ele alan çalışmalar daha ziyade eğitimle sınırlı kalmış; çoğunlukla Osmanlı döneminde açılan ve bir kısmı halen devam eden Amerikan misyoner okulları ve yabancı uzmanlar ele alınmıştır (Açıkses, 2003; Akkutay, 2006; Bal, 1991; Brickman, 1985; Büyükdüvenci, 1995; Danacıoğlu, 1987; Devrim, 2008; Ergin, 1977; Ertuğrul, 1998; Güler, 1987; Haydaroglu, 1990; Kocabaşoğlu, 1989; Polvan, 1952; Sezer, 1999; Şahin, 1996; Şişman, 1994; Tımbıl, 2001; Turan, 2000; Vahapoğlu, 1997; Wolf-Gazo, 1996).

Sosyal tarihin yeterince gelişmediği Türkiye'de erken Cumhuriyet dönemi üzerine yapılan çalışmalar daha ziyade Atatürk, Atatürkçülük, yapılan yenilikler ve meydana getirilen yeni kurumlar üzerine odaklanmıştır. Erken Cumhuriyet döneminin sosyal tarihi üzerine odaklanmış çalışmalar arasında Ahıska (2010), As (2006), Bozdoğan & Kasaba (1999), Caporal (1982), Doğaner (2007), İnce (2012), Fortna (2011), Şahin (1997), Tezel (2010), Yakut (2002), Yılmaz (2013) ve Zencirkıran'ın (2012) çalışmaları sayılabilir.

Alanyazın incelendiğinde NYT perspektifinden erken Cumhuriyet döneminin sosyal hayatına yönelik doğrudan herhangi bir çalışmanın yapılmadığı görülmüştür. Bu bağlamda dönemin sosyal hayatına ilişkin NYT gazetesi ve gazeteden hareketle Amerikan bakış açısının incelenmiş olması bu çalışmayı özgün kılmaktadır.

Bu araştırmanın amacı siyasi tarihe nazaran hakkında daha az akademik çalışma yapılan erken Cumhuriyet döneminin sosyal hayatındaki reformları Amerika'nın ve dünyanın en etkili gazetelerinden biri olan NYT perspektifinden ele almak ve bulgulara dayalı öneriler geliştirerek alanyazına katkı sağlamaktır.

Bu çerçevede çalışmada şu sorulara cevap aranmıştır: 1) NYT gazetesinde erken Cumhuriyet döneminin sosyal hayatına yönelik reformlara ilişkin haber ve yorumların temalara göre dağılımı nelerdir? 2) Erken Cumhuriyet döneminde sosyal hayata yönelik reformlara ilişkin gazetenin bakışı nasıldır?

3. Yöntem

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman inceleme tekniği kullanılmıştır. Araştırma NYT (1851-2015) koleksiyonu taranarak hazırlanmıştır. Araştırma temaları *kadın, eğitim, sanat, ulaşım* ve *kıyafet* olarak belirlenmiş; tarama esnasında *Türkiye'de kadın, Türkiye'de eğitim, Türkiye'de sanat, Türkiye'de ulaşım* ve *Türkiye'de kıyafet* anahtar sözcükleri kullanılmıştır. Gazetede sosyal hayat temaları haberler ve yorumların toplam sayısı 5166 adet olmasına rağmen, ilgili temalar kısa ifadelerle önemli oranda haber niteliğinde ve bazen tekrar mahiyetinde verilmiş, yorumlarda da benzer durumla karşılaşmıştır. Bunlardan bazıları Türkiye'deki sosyal yaşamla ilgili kitap tanıtımı ve okuyucu mektuplarıdır. Bu nedenle çalışmada kullanılan haber ve yorumlar temalar ve bulguların iyi anlaşılmasını sağlayacak şekilde hassasiyetle seçilmiştir.

Bu araştırma dönem olarak 1923-1938 tarihleriyle; kapsam olarak, kadın hakları, eğitimdeki gelişmeler, sanata yaklaşım, ulaşım ve kıyafet reformuyla; araştırma kaynağı olarak da NYT gazetesiyle sınırlandırılmıştır.

Bilindiği üzere gazeteler tarih çalışmalarında sıklıkla kullanılan kaynaklardan biridir. Martin Walker'a göre, dünyadaki çoğu iktidar ve diplomatların dünyaya dair edindikleri izlenimlerin büyük çoğunluğunu büyük gazetelerin yargılarından süzerek edinirler. Gazeteler verdikleri haberler ve yaptıkları yorumlarla, zaman zaman ellerindeki gücü kötü amaçlarla da kullanmışlardır. Habere ulaşılabilirliğin kısıtlı olduğu dönemlerde, toplum yanlış veya taraflı haberlere karşı daha fazla savunmasız kalmıştır. Gazetelerin bir haberi çıplak haliyle değil çeşitli değerlendirme ve yorumlarla ilgi çekici hale getirme çabaları anlaşılabilir bir durumdur; ancak burada önemli olan nokta, bu yorumların ne şekilde ve hangi amaçlarla yapıldığıdır. Bu bakımdan tarihçiler gazetelerin zaman zaman taraflı, abartılı veya gizleyici bir yol izlediğini göz önüne almalıdırlar (Küçüker, 2014: 624).

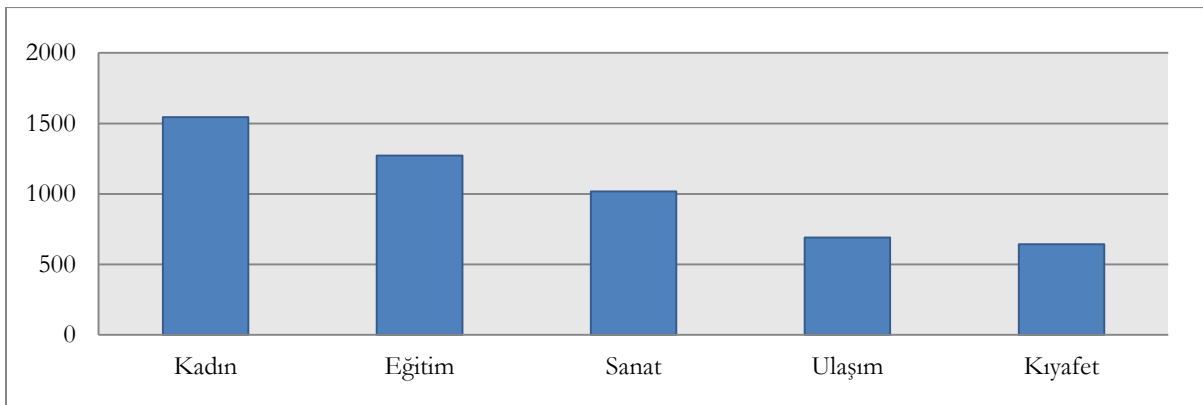
NYT gazetesinde Osmanlı Devleti de dâhil olmak üzere Türkiye üzerine yazılmış binlerce haber ve değişik yazarlar tarafından kaleme alınan binlerce makale yer almaktadır. Bu anlaşılır bir durumdur, zira uzun bir tarihi, çok önemli jeopolitik konumu nedeniyle Osmanlı Devleti ve Türkiye'deki sosyal, siyasal, ekonomik vb. konular her daim dünya kamuoyunun da dikkatini çekmiştir.

4. Bulgular

Gazetede yazıların önemli bir bölümü imzasız yazılar şeklinde yayınlanmış, bazı yazılar fotoğraflar eşliğinde tam sayfa olarak verilmiştir. Gazete haberleri arasında dikkati çeken bir başka husus ise 1930'ların ilk yıllarına kadar gerek yazı başlıkları gerekse yazı içeriklerinde Türkiye haberleri Mustafa Kemal'le özdeş tutularak verilmiştir. Gazetede Türkiye'deki sosyal değişime ilişkin yazılar genellikle haber nitelikli yazılardır. Araştırma konusuyla ilgili imzalı veya imzasız yorum tarzındaki yazıların sayısı sınırlıdır. Yapılan yorumların her ne kadar Türkiye ile ilgili gibi görünse de ağırlıklı olarak İstanbul'la sınırlı kaldığı gözlenmiştir. Haberlerden ve gazete makalelerinden ilginç görünenlerden bazıları bu çalışmanın temel verisini oluşturmuştur.

Araştırmanın *NYT Gazetesinde erken Cumhuriyet döneminin sosyal hayatına yönelik reformlara ilişkin haber ve yorumların temalara göre dağılımı nelerdir?* şeklindeki birinci sorusuna ilişkin bulgu Grafik 1'de verilmiştir.

Grafik 1. NYT Gazetesinde Erken Cumhuriyet Dönemi Sosyal Hayatına Temalara Göre Dağılımı

Grafik 1'e göre Türkiye'de kadın reformuyla ilgili yazıların oranı % 30, eğitim (okul, alfabe) reformuyla ilgili yazıların oranı % 25, sanat (müzik, tiyatro, resim) reformuyla ilgili yazıların oranı % 20, ulaşım sisteminin iyileştirilmesiyle ilgili yazıların oranı % 13, kıyafet (giysi, peçe, fes, şapka) reformuyla ilgili yazıların oranı % 12'dir. Bu verilere göre gazetede erken Cumhuriyet dönemi sosyal hayatıyla ilgili çıkan haber ve yorumlarda kadın, eğitim ve sanat olmak üzere üç temel konunun daha

çok önemsendiği görülmektedir. Adı geçen konuların aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin son evresinden başlayarak Türkiye tarihinin önemli tartışma konuları olduğu da bilinmektedir.

Araştırmanın *erken Cumhuriyet döneminde sosyal hayata yönelik reformlara ilişkin gazetenin bakışı nasıldır?* şeklindeki ikinci sorusuna ilişkin bulgular aşağıda tematik olarak verilmiştir.

4.1. Kadın Hakları Konusunda Atılan Adımlar İlgili NYT'deki Yazılar

Halifeliğin kaldırıldığı ve değişim hareketinin başladığı evrelerde NYT'nin Türkiye'deki yeni devletle ilgili ilk uzun yazılarından biri olan *Değişen Türkiye* başlıklı metinde Türkiye'de kadının sosyal yaşamdaki yerine ilişkin şu ifadeler yer verilmiştir (NYT, June 23, 1924):

Osmanlı'nın modernleşmesi ya da özgürleşmesi spontane değildir. Halifeliğin kaldırılması sonrası sosyal ve dinsel tabular ortadan kaldırılmaya başlanmıştır. Bundan üç ay önce İstanbul'un en önemli otellerinde bile Türk kadınlarının dans etmesi mümkün değilken, bugün eşleri ve kızlarıyla erkekler kamuya açık alanlarda dans edebilmektedirler.

Yaklaşık bir yıl sonra James Young Türkiye'deki kadınlara yönelik olarak kadının Türkiye için en önemli umutlardan biri olduğu, kadınların okuduğunu ve siyasetle ilgilendiğini, henüz genel politikaları etkileyemiyorsa da özel sohbetlerde halkın sorunlarını konuştuklarını ve peçenin varlığını sürdürmekle birlikte anlamını yitirmiş durumda olduğunu ifade etmiştir (NYT, August 16, 1925).

Marguerite Harrison imzalı bir diğer yazıda modern Türkiye'de kadının sosyal yaşam içindeki statüsü yine İstanbul'daki elit sınıf kadınlarının kazanımlarıyla ilişkilendirilerek ele alınmıştır. Harrison'a göre hâlihazırda okullarda okumaya başlamış olsalar bile bir kızın/kadının açık saçlılarıyla ortalıkta dolaşması henüz mümkün değildir. Bununla birlikte İstanbul'da zengin sınıfa mensup ailelerde kadınlı erkekli öğle yemekleri yenilebilmekte, briç partileri düzenlenebilmekte, akşam yemekleri ve danslar tertip edilebilmektedir. Tüm bu etkinliklerde kadınlar henüz dekolte olmasa da Paris'in son moda kıyafetlerini giyebilmektedirler. İstanbul Boğaziçi'nde yaz partileri düzenlenebilmekte, içkiler içilebilmekte ve bir Türk kadını yabancı biriyle dans edebilmektedir (NYT, December 20, 1925).

İlgili gazetede yapılan bir başka değerlendirmede modern Türkiye ile Rusya'daki iki devrim karşılaştırılmıştır. Gazetede yoruma göre Türkiye'de Rusya'daki gibi beş yıllık planlar olmadığı gibi, Mustafa Kemal'in Türk toplumunu Avrupalılaştırma çabalarına ancak dar bir çevreden destek alabildiği belirtilmekte ve eğer iki devrim karşılaştırılacak olursa Mustafa Kemal'in başarılarının Lenin, Trotsky ve Stalin'den daha büyük olduğu vurgulanmaktadır. Mustafa Kemal Türkiye'sinde ülkede sosyal, siyasal, kültürel ve dinsel anlamda çok önemli adımlar atıldığı ve buna örnek olarak da Türkiye'de kadın konusundaki kazanımlar gösterilmiştir. Gazeteye göre eskiden adeta harem hayatı yaşayan Türk kadınının durumu artık çok farklıdır. Türk kadını geçte olsa evdeki telefonundan arkadaşlarıyla randevulaşıp sinema veya dansa giden bir Türk geleneği yaratmıştır. Ortalama bir Avrupa ya da Amerikan kadını kadar makyaja zaman ayırmaya başlamış, belki de zayıflamak için yürüyüş yapmaya, tenis oynamaya, yüzmeye vb. etkilere zaman ayırmaya başlamıştır. Çok kadınla evlilik kaldırılmış, boşanma konusunda da erkekler kadar özgür hale gelmiştir. Binlerce kadının değişik mesleklerde görev almaya başladığı ifade edilen gazete yazısında bankacılar, işletmeciler, doktorlar, diş doktorları, avukatlar, hatta yargıçlar vardır denilmiştir (NYT, December 20, 1925).

Cumhuriyet'in ilanını izleyen ilk yıllarda kadının sosyal yaşam içindeki oranı çok küçük bir kesimle sınırlıyken, Cumhuriyet'in onuncu yılında bu grubun genişlediği NYT tarafından da ifade edilmiştir. Gazetenin tanımlamasına göre Mustafa Kemal'in reformları ve kadına sağladığı haklar sayesinde artık milyonlarca Türk kadını haremden kurtulmuş, okuma-yazma öğrenmiş, çok eşliliği tarihe gömmüş, iş dünyasına atılmış ve birey haline gelmiştir. Kadın hareketi uzun süre önce başlamasına rağmen, devletin izin vermemesi nedeniyle çok az bir gelişme gösterebilmiştir. Modern Türk kadını saltanat günlerindeki yapıya asla bürünmek istememektedir. 10 yıl öncesinde

bile çok kadınla evlilik yaygınken artık yasaklanmıştır. Türk kadını artık boşanma hakkına sahiptir ve belediye seçimlerinde oy kullanabilmekte, seçilebilmekte ve gündelik hayatta pek çok meslekte iş bulabilmektedir. Söz konusu meslekler arasında dişçilik, kuaförlük, taksi sürücülüğü, editörlük, avukatlık, sekreterlik vb. yer almaktadır. Onlar tıpkı Avrupa ve Amerika'daki kız kardeşleri gibi eşit haklara ve eşit hayata sahiptirler (NYT, January 15, 1933).

Mustafa Kemal'in en önemli reformlarından birinin kadını muhafazakârlıktan kurtarıp liberalleştirmek olarak değerlendiren NYT gazetesi, Cumhuriyetin onuncu yılında kadınlara yönelik kazanımları ele alırken daha ziyade elit sınıftaki kazanımlara yer vermiştir. Gazete kadın hakları konusunda tartışmasız en önemli figürün Mustafa Kemal olduğunu ve onun kadınlar adına attığı bu adımın milyonlarca kadını peçeden kurtardığını ifade etmiştir. Zengin kesimin kadınlarının dünyadaki hem cinsleri gibi davranmaya başladığını; Fransa'dan milyonlarca lira paralık parfüm, dudak boyası vb. alımı için harcama yapıldığını; Ankara ve İstanbul'da Avrupa'nın en güzel kadın giysilerinin satıldığını ve bu iki şehirdeki kadınların aynı zamanda en becerikli dans eden kadınlarının yer aldığı mekânlar arasına girdiğini; genç kızlar arasında okuma eğiliminin çok arttığını ve genç kızların farklı mesleklere adım attığını; en son örneklerden birisinin aynı zamanda beş çocuk sahibi olan bankacı Hatice hanımın İstanbul'daki en büyük Türk bankası olan İşbankası'nın müdür yardımcılığı görevine getirildiğini yazmıştır (NYT, October 29, 1933).

1934'de kadına seçme ve seçilme hakkı verilmesini takiben W. Kernick imzasıyla ve *Türkiye'deki Kadınlar Büyük Avantaj Elde Ettiler* başlıklı yazıda Türkiye'de kadının yasal kazanımları ele alınmıştır. Yazıda Türkiye Anayasasının 10. ve 11. maddelerinin değiştirilerek kadınlara seçme ve seçilme hakkının getirildiği; böylelikle kadın ve erkeklerin yasalar önünde tam olarak eşit hale geldiği; bu atılan adımın sadece Türkiye açısından değil, aynı zamanda tüm Asya için bir gelişme olduğu belirtilmiştir. Kernick yazısının devamında şunları ifade etmiştir (NYT, December 16, 1934):

Kuşkusuz bu gelişme 11 yıllık Mustafa Kemal liderliğindeki bir uygulamanın sonucudur. Kısa süre içinde kadınlara iş dünyasının bütün kapıları açılacak ve kadın toplumunda çok daha belirgin haklar kazanacaktır. Bugün okullarda ve üniversitelerde çok sayıda genç kız öğrenim görmekte, bankalarda ve ticaretin vasıflı, vasıfsız değişik kademelerinde yer almaktadırlar.

Görüldüğü üzere gazetenin kadın konusunu oldukça yakından takip edip incelediği hem sayısal hem de içerik bakımından çok sayıdaki ilgili yazılardan gözlenmektedir.

4.2. Eğitim Alanındaki Gelişmelerle İlgili NYT'deki Yazılar

Aslında Osmanlı Devleti'nin son yıllarında başlatılmak istenen ve fakat peş peşe gelen savaşlar nedeniyle üzerinde durulamayan uygulamalardan biri "yetişkinleri okur-yazar" kılma projesi Cumhuriyetin ilk yıllarından başlayarak mütevazı sayıda kişiyle de olsa başlatılmıştır. İşte o uygulamalardan birine şahitlik eden Lee Rose gözlemlerini NYT'de şu ifadelerle paylaşmıştır (NYT, May 30, 1926):

Türkiye'de değişim her alanda devam ediyor. Bu durum insanlarda bir zindelik yaratmışa benziyor. Yakın bir zamanda Uşak'ta bir gece okulunu ziyaret ettim. Ziyaret ettiğim sınıf sıraları ve oturakları boyasız, bakımsız bir köy sınıfı ayarındaydı. Yarı karanlık bir ortamda 18 yaşındaki oğlu ile beraber alfabeyi öğrenen beyaz sakallı yaşlı bir adam gördüm. Şunu söyleyeyim, şu an Türkiye'de lamba ışıltısındaki sınıflarda hayatında ilk defa okula giden 70.000 yetişkin bulunmaktadır.

Yeni devlet yapılan harf değişikliği sonrası Latin harflerinin yaygınlaşması için Remington-Rand firmasına 3.000 adet daktilo siparişi vermiştir. Alınacak olan daktiloların bedeli 400.000 dolardır. Gazetenin haberine göre Mustafa Kemal alınacak olan bu daktiloların Türkiye'nin Batılılaşmasına katkı sağlayacak modern araçlar olduğunu ifade etmiştir (NYT, July 31, 1929).

Sosyal, siyasal ve ekonomik önemi tartışılmaz olan eğitim alanına ilişkin erken Cumhuriyet döneminde atılan temel adımlardan biri de alfabe değişikliğidir. Arap alfabesi lağvedilmiş, yerine

Latin alfabesi getirilmiştir. NYT'de yeni alfabeyle geçiş ve önemi defaten ele alınan konulardan biri olmuştur. Konuyla ilgili iki ayrı değerlendirme yazısında, okuma-yazma bilmeyen Türk halkına Latin alfabesini öğretmenin en zor adımlardan biri olacağı ifade edilmiş, Türkiye'nin en temel sorunlarından birinin Osmanlı'dan kalan dış borçları ödeme çabası olduğu ve bu durumun ülke maliyesini çok zorladığı, bununla birlikte Türkiye Cumhuriyeti yöneticilerinin temel hedeflerinden birinin halkı Latin alfabesiyle buluşturmak ve onu öğretmek olduğunu, bu koşullara rağmen eğer Türkiye reformlarıyla Batı'yı adapte etmeyi başırırsa bunun "resmedilmeye değer" durumda olacağı ifade edilmiştir (NYT, June 3, 1928 & NYT, November 18, 1928).

Milli Eğitim Bakanlığı Latin alfabesine geçilmesi sonrası yetişkinlerin de en kısa zamanda okuma yazma öğrenmesi için 1929'da Millet Mektepleri'ni açmıştır (Şahin, 1992). Sabit ve seyyar kategorili bu okulların halkta uyandırdığı heyecanı NYT gazetesi okuyucularına *Haklarına Sahip Çıkmak İçin Türkler Okula Gidiyor* başlıklı uzun bir yazıyla duyurmuştur (NYT, August 3, 1930).

4.3. Sanat Alanındaki Gelişmelerle İlgili NYT'deki Yazılar

Sosyal yaşamın bir diğer önemli unsuru sanat alanıdır. Türkiye'deki değişimi her alanda gözlemeye ve değerlendirmeye tabi tutan NYT sanat alanındaki gelişmeleri de gündemine almıştır. Gazeteye göre, Mustafa Kemal Paşa önderliğinde Türkiye'deki değişim devam etmektedir. Eskiden her ortamda duvarlarda Kuran görünürken şimdi onun yerini Mustafa Kemal Paşa'nın portrelerinin aldığını ileri süren gazete, Mustafa Kemal Paşa'nın portrelerinin eksiksiz olarak her okulda, her sınıfta, her devlet dairesinde, hatta evlerde asılmakta olduğunu yazmıştır. Portrelere bakıldığında Mustafa Kemal Paşa'nın yüzündeki kişisel değişimin Türkiye'deki gelişmelere paralel olduğu eskiden bıyıklı ve kalpaklı olan fotoğraflarının yerini bıyiksiz ve kalpaksız Mustafa Kemal fotoğraflarının aldığını belirtmiştir (NYT, March 11, 1928).

Osmanlı orijinli Şark müziği eğitiminin ve dinletilmesinin yasaklanması sonrası, G. Tinckom-Fernandez kaleme aldığı "Türklerin Radyo Dinleme İzin İhtiyacı" başlıklı yazıda radyonun Türk halkının sosyal yaşamında çok önemli bir figür haline geldiğini, radyonun hem eğlence hem de Anadolu köylüsü için Ankara'nın siyasal, sosyal ve kültürel hayatından haberdar olabildiği yegâne iletişim aracı olduğunu vurgulamıştır. Bakanlığın aldığı bir kararla bazı müzik türlerini yasaklamasının uygun olmadığını zira bu durumun müzik bağlamında halkın bazı kültürel ihtiyaçlarını ortadan kaldırdığına dikkati çekmiştir. Bakanlıkta oluşturulan bir komisyonun Anadolu'da 3000'e yakın türkü ve halk oyunlarının derlemesini gerçekleştirdiğini, bu türkülerin Batı ezgisiyle harmoni edildiğini fakat derlenen türkü ve halk oyunlarının *Doğu* ezgileri taşımasında yarar olacağını beyan etmiştir. Gerekçe olarak da onlarda Arap, Fars ve Hint öğeleri bulunduğunu ve bunun bir zenginlik kaynağı olarak düşünülmesi gerektiğini söylemiştir. Fernandez'e göre, *eğer harmoni yaparken kantarın topuzunu kaçırsanız bu melodiler özelliğini kaybedecektir. Zira onlardan bazıları 300 yıllık bir değeri barındırmaktadır. Hatta onların orijinalleri Türklerin Orta Asya'daki dönemine dayanmaktadır* (NYT, July 22, 1928).

NYT'ye göre Türkiye'de Mustafa Kemal Paşa'nın radikal reformlarından biri de tiyatro ve konservatuar konularında atmış olduğu adımlardır. Gazeteye göre, yeni yönetim tarafından tiyatronun eğitimdeki önemi iyi bilinmekte ve onun aracılığıyla Anadolu köylüleri arasında Batı düşüncesi ve değer yargılarının yaygınlaştırılabileceği düşünülmektedir. Ankara'da yapılması planlanan yeni tiyatro ve konservatuar binalarının Ankara'ya yapılmaktansa İstanbul Taksim'e yapılmasını öneren gazete, gerekçe olarak da İstanbul'un bir liman şehri ve eski başkent olduğunu, bu yüzden Batı kültürü ideallerine daha yakın olduğunu; yapılacak bina için the Theatre Française'in model olabileceğini ve yapılması düşünülen ulusal tiyatro oluşumunun bütün Batı sanatlarını kapsayacak bir yapıda olmasını salık vermiştir (NYT, January 26, 1930).

Türkiye'de radyo ve gramofonun yaygınlaşması ve geline nokta ile ilgili gazetede çıkan bir yorumda radyo ve gramofonun yeni Türkiye'deki önemi ve yeni iktidarın o araçları nasıl kullandığı, Mustafa Kemal nezdinde hem olumlu hem olumsuz şekilde ele alınmıştır. Gazeteye

göre, radyo ve gramofon Türkiye'nin hemen her yerine yayılmış vaziyettedir. Bu araçlar o kadar yaygındır ki, dünyanın en büyük gramofon fabrikalarından biri Türkiye'de inşa edilmiştir. Gazeteye göre, herhangi bir yabancı'nın Anadolu'nun ücra bir köyüne bile gitse kahvehanede radyonun sesini işitebileceğini ancak müziğin yerini Mustafa Kemal'in her akşam yayınlanan konuşmalarından birine terk ettiğini de üzümlere görülebileceğini ve bu durumun Türk müzisyenlerini ciddi şekilde muzdarip kıldığını ileri sürmüştür (NYT, May 29, 1932).

4.4. Ulaşım Alanında Atılan Adımlarla İlgili NYT'deki Yazılar

Türkiye'de ulaşım konusuyla ilgili James Young imzalı çıkan yazıda İstanbul'daki Amerikan Kızıl Haç'tan emekli olan Dr. Willam Peet'ten aktarımlar yapılmış ve onun gözlemlerine yer verilmiştir. Dr. Peet Türkiye'nin büyük bir değişim yaşadığını ve değişimin sadece bazı kültürel değerleri ve alışkanlıkları kapsamanın ötesinde olduğunu ifade edip değerlendirmiştir. Peet'e göre, Türkiye'de Batı dünyasının teknolojisini kabullenme yönünde hızlı adımlar atılmaktadır ve kuşkusuz bu adımlardan biri de ulaşım'dır. Türkiye'deki yöneticiler ülkelerinin coğrafi konumunun gayet farkındadırlar ve toplumu modernleştirme hususunda gösterilen yoğun bir çaba vardır. Peet'e göre, İstanbul'da halen yalın ayak dolaşan dervişleri görmek mümkündür kent dışında deveyle yük taşındığına da şahit olunabilir ama nakliye kamyonların sayısının hızla arttığı da bir gerçektir. Türklerin iş dünyasında ulaşımın önemini öğrenmeye başladığını ve İstanbul sokaklarının motorlu araçlarla dolmaya başladığını yazan Peet'e göre, köydeki insanın temel derdi daha modern tarım yöntemlerine sahip olmaktır. Yazara göre, Türkiye eğer uygun bir gelişim sergilerse, zengin ve modern bir tarım ülkesi olacaktır. Bunun için en birincil adım ulaşımını, özellikle de kara ulaşımını geliştirmektir. Bu da şüphesiz Türkiye'nin Rönesansında büyük bir adım olacaktır (NYT, August 16, 1925).

Türkiye'deki demiryolları ve kara yollarıyla ilgili olarak NYT'nin diğer iki yorumunda Türkiye'nin demiryollarına yatırım yapmaya başladığı, Almanya, Danimarka ve İsveç'in Türkiye'ye bu konuda teknik uzman desteği sağladığı ifade edilmiştir. Gazete, yapılacak demiryollarının Anadolu köylüsü için çok büyük önem arz ettiğini, böylelikle köylünün üretimini daha ucuz ve daha kısa yollardan pazara ulaştırabileceğini ve eğer bu gerçekleşirse doğal kaynak üretiminde Türkiye'de bir patlama yaşanacağını okuyucularına duyurmuştur. Gazetenin ifadeleri arasında Anadolu köylüsünün üretimini en yakın mahallerde satışa sunma çabası içinde olduğu fakat ulaşım gelişirse ürünlerini uzak diyarlara da gönderebileceği benzer durumun kara yolları için de geçerli olduğu yer almıştır. Gazete Anadolu'da iyi yol sayısının çok az ve yetersiz olduğunu, yaz döneminde kamyonlar ve diğer taşıtların yolları nispeten kullanabildiğini ama Kasım-Nisan döneminde kış şartları nedeniyle ulaşımın çok güçleştiği ve sadece Ankara ve İstanbul'daki bazı yolların asfalt olduğunu ifade etmiştir (NYT, May 29, 1932 & NYT, January 15, 1933).

4.5. Kıyafet Reformuyla İlgili NYT'deki Yazılar

Kıyafet değişikliğinin gündemde olduğu dönemlerde de Türkiye ile yakından ilgilenen NYT gazetesi 25 Kasım 1925 tarihli Şapka İktisasi Hakkında Kanun'dan yaklaşık bir ay önce Cumhuriyet kutlamalarının yapıldığı İstanbul'daki şapka giyme konusuyla ilgili şu değerlendirmeyi yapmıştır (NYT, October 30, 1925):

Türkiye'de dün Cumhuriyet'in kuruluş kutlamaları vardı. Kafalarda fes olmayışı göze ilk çarpan şeydi. Polis önceden adeta yolda fesli gördüğü herkese ve evleri ziyaret edip tek tek yasal zorunluluğu anlatınca bugün erkekler ya şapkalı ya da başları açık bir şekilde görüldü. Kafalarda görülen şapkaların şekli bir imitasyonu andırıyordu. Onlar adeta Avrupalıların Noel'de ve komedi amaçlı giydikleri şapkalara benziyordu.

Şapka ile ilgili yasa çıkmamasına rağmen böylesi bir davranış içine girilmesinin nedeni 23-31 Ağustos 1925'te Mustafa Kemal'in Kastamonu'da şapka ile ilgili ilk adımı atmasıyla ilişkilendirmek gerekir. Şapka ile ilgili yasanın çıkmasından iki yıl sonra gelen noktayı Harry Franck, *Bir Türk*

gözüyle bakıldığında, çocukluğundan itibaren fes giyilen bir ortamda büyüyen birinin diğer şapkaları kolaylıkla benimsemesi beklenemez şeklinde değerlendirmiştir (NYT, November 13, 1927).

Ybarra Türkiye'deki kıyafetlerle ilgili yaptığı değerlendirmede sokakta karşılaşılan insanların kıyafetleri itibarıyla İstanbul'un eskiden tipik bir Arap şehrini andırdığını ama bugünkü insanların kıyafetleri itibarıyla daha farklı bir yerde olduğunu; örneğin eskiden asker giysilerinin fes, yelek ve dökümlü pantolondan oluştuğunu oysa şimdi tipik bir üniforma görünümüne büründüğünü ifade etmiştir (NYT, January 1, 1928).

Son olarak, yukarıda adı geçen temaların içinde yer almayan ve Walter Williams tarafından yayınlanan uzun bir yazıya ver verilmiştir. Yazının başlığı *Modern Türklerde Amerikan Popülaritesidir*. Williams yazısına 1919'dan beri İstanbul'daki görevini sürdüren ABD yüksek komiseri Amiral Bristol² ile ilgili gözlemleriyle başlamış, daha sonra İstanbul'daki gündelik hayata ilişkin kendi gözlemlerini aktarmıştır. Williams'a göre, 1925 yılında İstanbul'daki görevini sürdüren ABD yüksek komiseri Amiral Mark Bristol yeni devletin başarılı olup olamayacağına şüpheyle bakmaktadır. Bununla birlikte gündelik yaşamı eski rejimden ayıran belirgin öğelerin olduğunu ifade etmektedir. Örneğin yeni rejimin yabancılara bakış eskisi gibi olumsuz değildir, posta sistemi gayet iyi organize olmuş ve gerekli koruma önlemleri alınmıştır. İstanbul'da adam öldürme, hırsızlık gibi suç oranları uluslararası ölçütlere göre oldukça düşüktür. Şehrin yolları ve caddeleri hem gece hem gündüz her saat polis ve jandarmanın kontrolü altındadır. Bu güvenlik nedeniyle Amiral Bristol artık üniformasını bile giymeyip, sivil giysilerle dolaşmakta, koruma sayısını son derece sınırlı tutmakta ve eskiden olduğu gibi elçiliğe ait savaş gemisi de bulundurmamaktadır. Williams'ın gözlemlerine göre İstanbul'a gelen Amerikalı işadamları aslında misafirperverlikle karşılanmakta, çoğu genç olan Türk bürokratları aslında enerji dolu ama ne yapacaklarını bilemedikleri için çok acemice davranmaktadırlar. Maliye Bakanlığı'nın yapısını ve yönetimini çok zayıf bulan Williams bakanlığın belirgin bir metodu olmadığı için örneğin bir yabancı tüccar/işadamından bir vergi alınıp daha sonra aynı konuda bir başka vergi istenebildiğini, matbu belgelerin basımının mevzuatın ortalama üç yıl gerisinde kaldığını bu durumun ticaret erbabını sıkıntıya soktuğunu iddia etmektedir. Tüccarların herhangi bir işlem yaparken ansızın ve beklenmeyen bazı kararlarla karşı karşıya kalabildiğini bu nedenle aralarında Grand Rue de Pera gibi pek çok büyük mağazanın kapandığını söylemektedir. Williams'ın Türkiye'nin sosyo-kültürel yaşantısına ilişkin söyledikleri de kayda değer şeylerdir. Ona göre, Türkiye'deki restoranların yemekleri güzel, çeşidi bol ve ucuzdur. Kızlı-erkekli pek çok Türk öğrenci İstanbul'a gelen yabancı ziyaretçilere gönüllü olarak rehberlik yapmaktadır. Öğlen vakti yaşlı insanlar namaz kılmak için camiye gitmektedir ama gençler namaz kılmak ve camiye gitmek için zamanlarının olmadığını söylemektedirler. Türkiye'de devlet işleriyle din işlerinin henüz birbirinden ayrılmadığını ve eğer Türkiye Batılaşmak istiyorsa bunu kısa sürede gerçekleştirmek zorunda olduğunu ifade etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin içki ithalatını yasakladığını, oysa onun yerine ağır vergiler koyup karlı duruma geçebileceğini önermiştir. Williams polisin hemen her konuda halka yardımcı olmaya, insanlara katkı sağlamaya çalıştığını, İstanbul'daki Türk hamamlarının Mark Twain'in 1800'lü yılların sonunda tanımladığı gibi hale aynı şekilde hizmet vermeye devam ettiğini bildirmiştir. İstanbul'da sadece yaşlı kadınların kapalı olarak görülebileceğini genç kadınların ise Batılı kadınlar gibi giyindiğini ifade etmiştir. Williams son olarak Türk kadınlarının belki resmedilmeye değer yönü olduğunu ama Batı ölçütlerine göre güzel sayılamayacaklarını söyleyerek yazısını sonlandırmıştır (NYT, April 27, 1925).

² Amiral Mark Lambert Bristol (1868-1939) ABD Deniz Kuvvetleri'nde tuğamiral rütbesine yükselmiş ve bu sıfatla aktif ve muharip görevlerde bulunmuş bir subaydır. Aynı zamanda, 1919-1927 yıllarından önce Osmanlı Devleti ve Ankara'daki TBMM hükümetleri nezdinde, Cumhuriyet'in ilanından sonra da Türkiye Cumhuriyeti nezdinde, ABD Yüksek Komiseri sıfatıyla büyükelçilik vazifesi yürütmüştür. https://tr.wikipedia.org/wiki/Mark_Lambert_Bristol [Erişim: 04.11.2015].

5. Sonuç

NYT gazetesinde Türkiye'deki sosyal değişime ilişkin yazılar genellikle haber nitelikli ve kısa yazılardır. Bu araştırmanın konularıyla ilgili imzalı veya imzasız yorum ve değerlendirme tarzındaki yazıların sayısı ise sınırlıdır. Bununla birlikte gazetede araştırma konusuyla sınırlı yazıların büyük çoğunluğunun sadece haber niteliği taşısa da sayısının binlerle ifade edilmesi gazetenin ve dolayısıyla Amerikan kamuoyunun Türkiye'ye olan ilgisinin bir göstergesidir.

İlgili gazetede Türkiye ile ilgili haberler verilirken yazıların başlıklarında, alt başlıklarında ya da en azından içeriğinde Mustafa Kemal (Atatürk) ile özdeşleştirilen ve *Mustafa Kemal'in ülkesi*, *Mustafa Kemal'in Cumhuriyeti*, *Kemal'in Cumhuriyeti* gibi ifadeler dikkat çekici orandadır. Devrimlerin liderleriyle anılması doğaldır fakat bu araştırmanın konusu olmadığı için bu yazılara yer verilmemiştir, ancak pek çok yazıda Mustafa Kemal'e övgüler düzülürken bazı yazılarda olumsuz yargılar da kullanıldığı da görülmüştür.

Araştırma kurgulanırken erken Cumhuriyet dönemi sosyal hayatıyla ilgili en temel değişim olarak *eğitim alanında yapılan reformlar* ele alınmışken NYT gazetesine göre *kadın hakları alanında yapılan reformlar* en fazla yorumlanan ve değerlendirmeye tabi tutulan konu olmuştur. Gazetede çıkan yazıların oransal dağılımına bakıldığında *kadın* ve *eğitim* konusunu, *sanat*, *ulaşım* ve *kıyafet* konusundaki reform konularının takip ettiği görülmüştür.

Eğitim konusunun daha çok alfabe ve okuma yazma seferberliği, kıyafet devriminin daha çok kamu kuruluşlarında ve şapka devrimi bağlamında, sanat konusunun radyo-gramofon, klasik Türk musikisinin yasaklanması ve Türkülerin özgünlüğünün korunması, ulaşımın ticaretin gelişmesi ve köylünün ürününün değerlendirilmesi, Batı ile ilişkiler açısından ele alınması ve olumlu değerlendirilmesi dikkati çeken yönler olmuştur. Bazı reformların kanunlaşmadan uygulamada yer alması gazete haberlerinden de rahatça anlaşılmaktadır.

Gazetede yapılan yorumlar her ne kadar Türkiye ile ilgili gibi görünse de gözlemlerin ve yorumların ağırlıklı olarak İstanbul'la sınırlı kaldığı görülmektedir. Özellikle kadın konusu ele alınırken toplum katmanlarından daha ziyade elit sınıftan örnekler verildiği görülmüştür. Bu durum Türkiye ile ilgili yapılan yorumların ne kadar sağlıklı olduğunu düşündürmektedir.

Bazı yorumlarda Türkiye'deki sosyal değişim için olumsuz yargılarda bulunulurken, ekseriyetle atılan adımlar alkışlanmış ve yeni reform kararının Türkiye'nin modernleşmesi yolunda önemli adımlar olduğunun altı çizilmiştir. Özellikle Türkiye'nin ayağını aşağıya çekecek, gelişmiş Batı ülkeleriyle ticari alanlar başta olmak üzere birçok bakımdan ilişkilerini olumsuz etkileyecek derece ağır İslami ve toplumsal gelenekten kurtaracak olan bu sosyal hayatı etkileyen reformların, aynı zamanda Türkiye'nin Batılaşmasında önemli adımlar olarak değerlendirilmiştir.

Gazetede zaman zaman sosyal reformlarla ilgili tavsiye kararı şeklinde yorumlar da yapılmıştır. Bazen de yıllar sonra atılacak adımların, başlatılacak yeniliklerin yıllar öncesinden biliniyor olması manidar bulunmuştur. Bu kapsamda dönemin önemli diğer Batı ve Doğu eksenli yabancı gazeteleri de incelenerek konuya çok yönlü ışık tutulması önem arz edecektir.

KAYNAKÇA

“3000 Typewriters with Turkish alphabet shipped to aid Kemal westernize his land” (1929). NYT, July 31.

Açıkses, E. (2003). *Amerikalıların Harput'taki misyonerlik faaliyetleri*. Ankara: TTK Basımevi.

“Advance of Women in Turkey has been rapid under Kemal” (1933). NYT, January 15.

Ahiska, M. (2010). *Occidentalism in Turkey, questions of modernity and nation identity in Turkish radio broadcasting*. London & New York: I. B. Tauris & Co Ltd.

- Akkutay, Ü. (1996). *Milli eğitimde yabancı uzman raporları*. Ankara: Avni Akyol Ümit Kültür Vakfı Yayını.
- Akyüz, Y. (2004). *Türk eğitim tarihi*. Ankara: PegemA Yayınları.
- Armaoğlu, F. (1991). *Belgelerle Türk-Amerikan münasebetleri*. Ankara: TTK Basımevi.
- As, E. (2006). *Cumhuriyet dönemi ulaşım politikaları (1923-1960)*. Doktora Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Ataöv, T. (1969). *Amerika, NATO ve Türkiye*. Ankara: Aydınlık Yayınevi.
- Ayas, O. G. (2014). "Musiki inkılâbı ve medyada sembolik şiddet: Erken cumhuriyet dönemi gazete-dergilerinde Osmanlı müziğinin temsili". *Uluslararası Müzik ve Medya Sempozyumu*, İstanbul, 181-200, (21-23 Mayıs).
- Aydın, M. & Erhan, Ç. (2004). *Turkish-American relations: Past, present and future*. London & New York: Routledge.
- Bağcı, H. (1990). *Demokrat parti dönemi dış politikası*. Ankara: İmge Yayınları.
- Bal, H. (1991). *1924 raporunun Türk eğitimine etkileri ve John Dewey'in eğitim felsefesi*. İstanbul: Kor Yayınları.
- Behramoğlu, N. (1973). *Türkiye-Amerika ilişkileri, Demokrat Parti dönemi*. İstanbul: Yar Yayınları.
- Bozdoğan, S. & Kasaba, R. (1999). *Türkiye'de modernleşme ve ulusal kimlik* (Editör). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Brickman, W. W. (1985). "The Turkish cultural and educational revolution: John Dewey's report of 1924". *Western European Education*, 16/4: 3-18.
- Bulut, S. (2010). *Atatürk dönemi Türkiye-ABD ilişkileri (1923-1938)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Büyükdüvenci, S. (1995). "John Dewey's impact on Turkish education". *Studies in Philosophy and Education*, 13: 393-400.
- Caporal, B. (1982). *Kemalizmde ve Kemalizm sonrasında Türk kadını (1919-1970)*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- "Changing Turkey" (1924). NYT, June 23.
- Collins, J. W. (1932). "In Turkey the modern are marches on". NYT, May 29.
- Collins, J. W. (1933). "Kemal's new Turkey is ten years old". NYT, October 29.
- "Constantinople drops fez" (1925). NYT, October 30.
- Çetin, Y. & Avcı, M. A. (2014). "Türkiye'de cumhuriyet ile birlikte değişim dönüşüm sürecinin sanata yansması ve "istihsal (üretim)", "imgenin gücü" resim yarışmaları üzerine bir değerlendirme". *International Journal of Social Sciences*, 24: 47-55.
- Çolak, F. (2013). "Atatürk döneminde Türkiye Cumhuriyeti'nin ulaşım politikasına genel bir bakış". *Turkish Studies*, 8/2: 360-361.
- Danacıoğlu, E. (1987). *Anadolu'da Amerikan misyoner faaliyetleri (1820-1914)*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Devrim, Ü. (2008). *The American Protestant missionary network in Ottoman Turkey, 1876-1914: Political and cultural reflections of the encounter*. Doctoral Dissertation, New York: Columbia University.
- Doğaner, Y. (2007). "Atatürk dönemi Türkiye'sinde sosyo-kültürel değişim", *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi ICANAS*, 38: 235-260.
- Ergin, O. (1977). *Türkiye maarif tarihi 1-2*. İstanbul: Osmanbey Matbaası.
- Ertuğrul, H. (1998). *Azınlık ve yabancı okullar*. İstanbul: Nesil Basın-Yayın.
- Finnie, D. H. (1967). *Pioneers East: The early American experience in the Middle East*. Cambridge: Harvard University Press.

- Fortna, B. C. (2011). *Learning to read in the late Ottoman and the early Turkish Republic*. New York: Palgrave Macmillan.
- Franck, H. A. (1927). "Her fez gone Turkey closes an era". *NYT*, November 13.
- Gordon, L. J. (1932). *Americans Relations with Turkey*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Gönlübol, M. (1971). "Türk-Amerikan ilişkilerinde genel bir değerlendirme". *Foreign Policy (Dış Politika)*, 1/4: 5-18.
- Grew, J. J. (1952). *Turbulent era: A diplomatic record of forty years 1904-1945*. New Hampshire: Ayer Publication.
- Güler, H. (1987). *Beyrut Amerikan Üniversitesinin siyasi misyonu*. İstanbul: Işık Matbaası.
- Harris, G. S. (1985). *The Middle East in Turkish-American relations*. Washington: The Heritage Foundation.
- Harrison, M. E. (1925). "Turkish flappers find their new freedom entrancing". *NYT*, December 20.
- Haydaroglu, İ. P. (1990). *Osmanlı İmparatorluğunda yabancı okullar*. Ankara: Ocak Yayınları.
- Howard, H. N. (1976). "The bicentennial in American-Turkish relations". *Middle East Journal*, 3/30: 291-303.
- https://tr.wikipedia.org/wiki/Mark_Lambert_Bristol [Erişim: 04.11.2015].
- İnce, B. (2012). *Citizenship and identity in Turkey: From Atatürk's republic to the present day*. London & New York: I. B. Tauris & Co Ltd.
- Kernick, J. W. (1934). "Women in Turkey make big advance". *NYT*, December 16.
- Kocabaşoglu, U. (1989). *Kendi belgeleriyle Anadolu'daki Amerika: 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Amerikan misyoner okulları*. İstanbul: ARBA Yayınları.
- Köprülü, F. (1987). "Tarihte Türk-Amerikan münasebetleri", *Belleten*, 51/200: 927-947.
- Kurat, A. N. (1959). *Türk-Amerikan münasebetlerine kısa bir bakış (1800-1959)*. Ankara: Doğuş Matbaası.
- Küçüker, Y. (2014). "NYT gazetesinden Samsun'u okumak (1914-1923)". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7/29: 623-639.
- Lee, R. (1926). "New Turkey progress at high speed". *NYT*, May 30.
- Lüleci, Y. (2015). *Tek parti döneminde iktidar ve sanat*. İstanbul: Iskenderiye Yayınları.
- McGhee, G. (1990). *The US-Turkish-NATO Middle East connection*. New York: St. Martin's Press.
- Oğuz, G. Y. (2013). *Toplumsal yaşamda kadın (Editör)* Eskişehir: AÜAÖF Yayınları.
- Orkunt, S. (1978). *Türkiye ABD askeri ilişkileri*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Özdemir, K. C. (2007). *Cumhuriyet döneminde şapka devrimi ve tepkiler*. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Polvan, N. (1952). *Türkiye'de yabancı öğretim*. Ankara: MEB Basımevi.
- Sakaoğlu, N. (2003). *Osmanlıdan günümüze eğitim tarihi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Sander, O. & Fişek, K. (2007). *ABD dışişleri belgeleriyle Türkiye-ABD silah ticaretinin ilk yüz yılı 1829-1929*. Ankara: İmge Yayınevi.
- Sander, O. (1979). *Türk-Amerikan ilişkileri: 1947-1964*. Ankara: AÜSBF Yayınları.
- Semiz, Y. & Atakan, F. (2015). "Art in the early republic period: The example of theatre". *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 174: 1659-1665.
- Sezer, A. (1999). *Atatürk döneminde yabancı okullar (1923-1938)*. Ankara: TTK Yayınevi.
- Şafak, N. (2003). *Osmanlı Amerikan ilişkileri*. İstanbul: OSAV.
- Şahin, M. (1992). "Bir halk eğitimi çalışması olarak millet mektepleri". *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* 2: 213-234.

- Şahin, M. (1996). *Türkiye'de öğretmen yetiştirme politikalarında yabancı uzmanların yeri (1923-1960)*. Doktora Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Şahin, Z. (1997). *Kılık-kiyafet devrimi ve propaganda*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Şişman, A. (1994). *Osmanlı Devletinde 20. yüzyıl başlarında Amerikan kültürel ve sosyal müesseseleri*. Balıkesir: Alem Basım Yayın.
- Tezel, Y. S. (2010). *Transformation of state and society in Turkey: From the Ottoman Empire to the Turkish Republic*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Thomas, L. V. & Frye, R. N. (1952). *The United States and Turkey and Iran*. Cambridge: Harvard University Press.
- Tımbıl, H. (2001). *A historical study of the impact of the report and recommendations of John Dewey upon Turkish education*. Master's Thesis, Athens: University of Georgia.
- Tinckom-Fernandez, W. G. (1928). "Angora bewilders by swift reforms". *NYT*, June 3.
- Tinckom-Fernandez, W. G. (1928). "Changes proposed in Islamic customs". *NYT*, July 15.
- Tinckom-Fernandez, W. G. (1928). "Turks are getting many new habits". *NYT*, March 11.
- Tinckom-Fernandez, W. G. (1928). "Turks need permit to listen to radio". *NYT*, July 22.
- Turan, S. (2000). "John Dewey's report of 1924 and his recommendations on the Turkish educational system revisited". *History of Education*, 29/6: 543-555.
- Turgay, A. Ü. (1982). "Ottoman-American trade during the nineteenth century". *Osmanlı Araştırmaları*, 3: 189-246.
- "Turkey expects a literature to flower from new alphabet" (1928). *NYT*, November 18.
- "Turkey building modern roadways" (1933). *NYT*, January 15.
- "Turkey's national theatre" (1930). *NYT*, January 26.
- "Turkish women hold heads high" (1933). *NYT*, October 29.
- "Turks go to school to keep their rights" (1930). *NYT*, August 3.
- Ülman, H. (1961). *Türk-Amerikan diplomatik münasebetleri 1939-1947*. Ankara: AÜSBF Yayınları.
- Ulugay, O. (1974). *Amerikan basınında Türk Kurtuluş Savaşı*. İstanbul: Yelken Matbaası.
- Uslu, N. (2000). *Türk Amerikan ilişkileri*. Ankara: 21. Yüzyıl Yayınları.
- Vahapoğlu, M. H. (1997). *Osmanlı'dan günümüze azınlık ve yabancı okullar*. Ankara: MEB Yayınları.
- Williams, T. W. (1925). "Americans popular with modern Turks". *NYT*, April 27.
- Wolf-Gazo, E. (1996). "John Dewey in Turkey: An educational mission". *Journal of American Studies of Turkey*, 3: 15-42.
- Yakut, K. (2002). "Tek parti döneminde peçe ve çarşaf". *Tarih ve Toplum*, 220: 23-32.
- Ybarra, T. R. (1928). "Old Constantinople starts a new life". *NYT*, January 1.
- Yeşilbursa, B. K. (2001). "The American concept of the Northern Tier Defence Project and the signing of the Turco-Pakistani agreement, 1953-54". *Middle Eastern Studies*, 37/3: 59-110.
- Yeşilbursa, B. K. (2001). "Turkey's participation in the Middle East command and its admission to NATO, 1950-52". *Middle Eastern Studies*, 35/4: 70-102.
- Yılmaz, H. (2013). *Becoming Turkish: Nationalist reform and cultural negotiations in early republican period, 1923-1945*. Syracuse: Syracuse University Press.
- Yılmaz, Ş. (2015). *Turkish-American relations, 1800-1952: Between the stars, stripes and the crescent (Studies in international relations)*. London & New York: Routledge.
- Young, J. (1925). "Changing Turkey studies ways of the western world". *NYT*, August 16.
- Zencirkıran, M. (2012). *Dünden bugüne Türkiye'nin toplumsal yapısı*. İstanbul: Dora Yayıncılık.

Extended English Abstract

From the earliest years of republic, it has been taken an action about mainly in education and then clothing, women rights, art, and transportation. Therefore, a new era has been entered in daily life via all theses. In the early Republican period, those changings aimed improving of the social life are evaluated positively and negatively both in Turkey and foreign countries. Some of the most serious evaluations were done in The New York Times (NYT) newspaper which is one of the most effective newspapers in the USA and the world. This research aims to examine the reforms on the social life in the early republican era from the perspective of the NYT. The research was made by way of analyzing documents is limited to 1923-1938; the NYT as a research source, and at the content of women rights, the development in education, the art, the transportation, and the clothing reform. The research has been prepared by scanning of the related period of NYT's collection in the 1851-2015 years. In the newspaper, the writings about the social change of Turkey are generally short and newsworthy and the number of the writings as a comment with signed or unsigned about this subject is limited. In the meantime, the USA newspapers have paid attention for these subjects with thousands news. Even those writings were mostly short, this situation is an indicator to show the USA's interest on Turkey in this period. Whatever the comments are related to Turkey, they were interest in Istanbul and its lifestyle. The themes of the research have been determined as women, education, art, transportation, and clothing.

The results and discussions of the research are as follows: By informed about Turkey in relevant newspaper, Mustafa Kemal (Ataturk) was identified with the reforms at the titles, subtitles or at least content, phrased as Kemal's Republic, Mustafa Kemal's Republic, and Mustafa Kemal's country. In some writings, while Mustafa Kemal's policy and implements were judged as negative, in the other writings, his works was remarked with liking and praising. It is natural to remember revolutions with their leaders, but because of the fact that this is not the subject of this research, those writings are not evaluated in this paper.

While the research has been fictionalized, it is realized that respectively education reforms and the fundamental reforms about women rights is the most interpreted and evaluated subjects related to social life. When the ratio of writings in newspaper are seen, the subjects of "education" (%30) and "women" (%25) are followed by the reforms of "art" (%20), "transportation" (%13), and "clothing" (%12).

Literacy campaign and alphabets in context of education, clothing reform in public institutions and hat reform, using radio-gramophone for art, forbidding to classical Turkish music and protecting 'Turkish folk music' originality, processing and developing transportation and trade, and supporting agriculture and farmers are the most remarkable subjects in the newspaper. These subjects were examined in context of the relationship with the West. In the meantime, the newspaper report indicates that some reforms were applied in practice without passing into law.

Whereas interpretations in newspaper were about Turkey, observations and interpretations were focused on Istanbul. Some examples from especially elite class among the stratum were emphasized about the woman subject. This situation makes people think about how much healthier interpretations about whole Turkey are.

While negative judgments with some interpretations have been made for social change in Turkey; the most of reforms were appreciated and applauded by journalists, and in this context, they have highlighted the reforms and improvements in terms of the future and modernization of Turkey. This social and economic reforms were going to help the modernization processes of Turkey and to protect Turkey from heavy Islamic and social traditions which have damaged Turkey's development and affected trade and the other the relationship areas between Turkey and western

countries negatively. Shortly, they have been evaluated as significant steps on Turkey's westernization.

In the newspaper, there have been some recommendations about social reforms as well. On the other hand, it sometimes has been meaningful because some reforms were going to be put into practice a few years later, in other words, they have been known in advance. In this context, by being analyzed Eastern-centric and western-centric foreign newspapers of that era, it is important that the subject should be enlightened in every dimension.

To sum up, the reforms for changing social life aided to develop Turkish people and society's modernization in this period, and contributed to raise up a positive Turkey image perception of the Western and the Eastern countries. With this research, NYT newspaper might contribute to improved, confirmed and applied these reforms by people and authorities indirectly because of its supports and critiques.